

Вестник БарГУ

Научно-практический журнал

Издаётся с марта 2013 года

№ 1 (11), июнь, 2022

Серия «Исторические науки
и археология. Экономические
науки. Юридические науки»

Учредитель: учреждение образования
«Барановичский государственный университет».

Адрес редакции:
ул. Войкова, 21, 225404 г. Барановичи.
Телефон: +375 (163) 64 34 77.
E-mail: vestnikbargu@gmail.com .

Подписные индексы: 00996 — для индивидуальных
подписчиков; 009962 — для организаций.
Свидетельство о регистрации средств массовой
информации № 1533 от 30.07.2012, выданное
Министерством информации Республики Беларусь.

В соответствии с приказом Высшей
аттестационной комиссии Республики Беларусь
от 21 января 2015 г. № 16 научно-практический
журнал «Вестник БарГУ» серия «Исторические
науки и археология. Экономические науки.
Юридические науки» включён в Перечень научных
изданий Республики Беларусь для опубликования
результатов диссертационных исследований
по историческим наукам и археологии,
экономическим наукам, юридическим наукам.

Научно-практический журнал «Вестник БарГУ»
включен в РИНЦ (Российский индекс научного
цитирования), лицензионный договор
№ 06-01/2016.

Выходит на русском, белорусском
и английском языках.
Распространяется на территории
Республики Беларусь.

Заведующий редакционно-издательской
группой А. Ю. Сидоренко
Технический редактор Л. Н. Щербук
Компьютерная вёрстка С. М. Глушак
Корректор Н. Н. Колодко

Подписано в печать 08.06.2022. Формат 60 × 84 1/8.
Бумага ксероксная. Печать цифровая.
Гарнитура Таймс. Усл. печ. л. 11,25. Уч.-изд. л. 7,70.
Тираж 100 экз. Заказ . Цена свободная.

Полиграфическое исполнение: Гродненское
областное унитарное полиграфическое
предприятие «Слонимская типография».
Свидетельство о государственной регистрации
издателя, изготовителя, распространителя
печатных изданий № 1/203 от 07.03.2014, № 2
от 25.02.2014. Адрес: ул. Хлюпина, 16, 231800
г. Слоним, Гродненская обл.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Кочурко В. И. (гл. ред. журн.), доктор сельскохозяйственных наук, профессор, академик Белорусской инженерной академии, академик Международной академии технического образования, академик Международной академии наук педагогического образования, академик Академии экономических наук Украины, заслуженный работник образования Республики Беларусь, профессор кафедры технического обеспечения сельскохозяйственного производства и агрономии (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь).

Климук В. В. (зам. гл. ред. журн.), кандидат экономических наук, доцент, первый проректор (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь).

Климук В. В. (гл. ред. сер.), кандидат экономических наук, доцент, первый проректор (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Прудникова А. Н.** (отв. секретарь сер.) (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь).

Гребень Т. М. (ред. текстов на англ. яз.) (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь).

Андрияшко М. В. (отв. за направление «Юридические науки»), кандидат юридических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Ермакович Л. И.** (отв. за направление «Исторические науки и археология»), кандидат исторических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Лизакова Р. А.** (отв. за направление «Экономические науки»), кандидат экономических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь).

Безуглая В. А., кандидат экономических наук, доцент (учреждение образования «БИП — Университет права и социально-информационных технологий», Минск, Республика Беларусь);

Быков А. А., доктор экономических наук, профессор (учреждение образования «Белорусский государственный экономический университет», Минск, Республика Беларусь);

Василевич Г. А., доктор юридических наук, профессор, член-корреспондент Национальной академии наук Беларуси, заслуженный юрист Республики Беларусь (Белорусский государственный университет, Минск, Республика Беларусь); **Вишневецкий А. Ф.**, доктор

исторических наук, профессор, заслуженный работник образования Республики Беларусь (учреждение образования «БИП — Университет права и социально-информационных технологий», Минск, Республика Беларусь); **Гурский В. Л.**, доктор экономических наук,

доцент (государственное научное учреждение «Институт экономики Национальной академии наук Беларуси»), Минск, Республика Беларусь); **Житкевич Г. Я.**, кандидат экономических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Захарченко Л. А.**, кандидат экономических наук, доцент

(учреждение образования «Брестский государственный технический университет», Брест, Республика Беларусь); **Кривуть В. И.**, доктор исторических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Колядко И. Н.**, кандидат юридических наук, профессор (Белорусский государственный университет, Минск, Республика Беларусь); **Куган С. Ф.**, кандидат

экономических наук, доцент (учреждение образования «Брестский государственный технический университет», Брест, Республика Беларусь); **Лабейко О. А.**, кандидат экономических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Литвинский А. В.**, кандидат исторических наук (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Лосев В. В.**, кандидат юридических наук, доцент (учреждение образования «Белорусский государственный экономический университет», Минск, Республика Беларусь); **Лученок А. И.**, доктор экономических наук, профессор (государственное научное учреждение «Институт экономики Национальной академии наук Беларуси»), Минск, Республика Беларусь); **Людвигевич О. Н.**, кандидат юридических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь);

Манкевич И. П., кандидат юридических наук, доцент (учреждение образования «Белорусский государственный экономический университет», Минск, Республика Беларусь);

Медведева Г. Б., кандидат экономических наук, доцент (учреждение образования «Брестский государственный технический университет», Брест, Республика Беларусь); **Нечухрин А. Н.**, доктор исторических наук, профессор (учреждение образования «Гродненский государственный университет имени Янки Купалы», Гродно, Республика Беларусь); **Омельянюк А. М.**, кандидат экономических наук, доцент (учреждение образования «Брестский государственный технический университет», Брест, Республика Беларусь); **Познякевич В. Н.**, кандидат экономических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Посохина Г. И.**, кандидат исторических наук, доцент (учреждение образования «Брестский государственный университет имени А. С. Пушкина», Брест, Республика Беларусь); **Рябова К. И.**, кандидат экономических наук, доцент (учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи, Республика Беларусь); **Солодовников С. Ю.**, доктор экономических наук, профессор (Белорусский национальный технический университет, Минск, Республика Беларусь); **Таранова Т. С.**, доктор юридических наук, профессор (учреждение образования «Белорусский государственный экономический университет», Минск, Республика Беларусь); **Функ Я. И.**, доктор юридических наук, профессор (Белорусский государственный университет, Минск, Республика Беларусь); **Шабанов В. Б.**, доктор юридических наук, профессор (Белорусский государственный университет, Минск, Республика Беларусь); **Шевлюков А. П.**, доктор экономических наук, профессор (учреждение образования «Белорусский торгово-экономический университет потребительской кооперации», Гомель, Республика Беларусь); **Яковчик Н. С.**, доктор экономических наук, доктор сельскохозяйственных наук, профессор, заслуженный работник сельского хозяйства Республики Беларусь (Институт повышения квалификации и переподготовки кадров агропромышленного комплекса учреждения образования «Белорусский государственный аграрный технический университет», Минск, Республика Беларусь).

МЕЖДУНАРОДНЫЙ РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ СЕРИИ

Андреева О. В., кандидат экономических наук, доцент (Центр стратегических исследований социально-экономического развития Юга России РГЭУ (РИНХ), Ростов-на-Дону, Российская Федерация); **Астратова Г. В.**, доктор экономических наук, кандидат технических наук, профессор, почетный работник высшего профессионального образования Российской Федерации (Уральский федеральный университет имени первого Президента России Б. Н. Ельцина, Екатеринбург, Российская Федерация); **Белянская О. В.**, кандидат юридических наук, доцент (Институт права и национальной безопасности федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина», Тамбов, Российская Федерация); **Биглова Г. Ф.**, доктор экономических наук, доцент (Институт социально-экономических исследований федерального государственного бюджетного научного учреждения «Уфимский федеральный исследовательский центр Российской академии наук», Уфа, Республика Башкортостан, Российская Федерация); **Горбатова М. А.**, кандидат юридических наук, доцент (Санкт-Петербургский институт (филиал) федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Всероссийский государственный университет юстиции (РПА Минюста России)», Санкт-Петербург, Российская Федерация); **Закирова Э. Р.**, кандидат экономических наук, доцент (Институт дополнительного образования федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Уральский государственный экономический университет», Екатеринбург, Российская Федерация); **Звирибуле А.**, доктор экономических наук, профессор (Латвийский сельскохозяйственный университет, Елгава, Латвийская Республика); **Касич А. А.**, доктор экономических наук, профессор (Киевский национальный университет технологий и дизайна, Киев, Украина); **Кузнецова Ю. А.**, кандидат экономических наук (филиал федерального государственного бюджетного образовательного учреждения высшего образования «Кузбасский государственный технический университет имени Т. Ф. Горбачева» в г. Новокузнецке, Новокузнецк, Российская Федерация); **Момот Т. В.**, доктор экономических наук, профессор (Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова, Харьков, Украина); **Одинцова Т. М.**, кандидат экономических наук, доцент (Институт финансов, экономики и управления федерального государственного автономного образовательного учреждения высшего образования «Севастопольский государственный университет», Севастополь, Российская Федерация); **Острогляд А. В.**, кандидат юридических наук, доцент (учреждение высшего образования «Университет Короля Данила», Ивано-Франковск, Украина); **Терзиев В. К.**, доктор наук (экономика), доктор наук (национальная безопасность), доктор наук (социальная деятельность) профессор (Военная академия имени Георгия Раковского, Русенский университет имени Ангела Кънчева, Русе, Болгария); **Шалаев В. П.**, доктор философских наук, профессор (федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования «Поволжский государственный технологический университет», Йошкар-Ола, Республика Марий Эл, Российская Федерация); **Шаркова А. В.**, доктор экономических наук, профессор (федеральное государственное образовательное бюджетное учреждение высшего образования «Финансовый университет при Правительстве Российской Федерации», Москва, Российская Федерация).

Promoter: Educational institution
"Baranovichi State University".

Editorial address:
21 Voykova Str., 225404 Baranovichi.
Phone: +375 (163) 64 34 77.
E-mail: vestnikbargu@gmail.com .

Subscription indices: 00996 — for individual subscribers;
009962 — for companies.
The certificate of the registration of mass media № 1533
of 30.07.2012 issued by the Ministry of Information
of Belarus.

In accordance with the order of the board of the Higher
Attestation Commission of the Republic of Belarus on
January 21, 2015 № 16 the scientific-and-practical journal
"BarSU Herald", the series "Historical Sciences and
Archaeology. Economics. Law" was included on the list of
the scientific publications of the Republic of Belarus for
publishing the results of dissertation research History of
science and archaeology, Economics, Laws.

Scientific-and-practical journal "BarSU Herald"
is included into RSCI (Russian Science Citation Index),
license agreement № 06-01/2016.

Issued in Russian, Belorussian and English. The journal is
distributed on the territory of the Republic of Belarus.

Managing editor A. Y. Sidorenko
Technical editor L. N. Scherbuk
Desktop Publishing S. M. Glushak
Proofreader N. N. Kolodko

Signed print 08.06.2022. Format 60 × 84 1/8. Paper xerox.
Digital printing. Headset Times. Conv. pr. s. l. 11,25.
Acc.-pub. s. l. 7,70. Circulation of 100 copies.
Order . Free price.

Printing performance: Grodno Regional Printing Unitary
Enterprise "Slonim printing establishment". The state
registration certificate of the publisher, manufacturer and
publications distributor № 1/203 of 07.03.2014, № 2
of 25.02.2014. Address: 16 Hlyupin St., 231800 Slonim,
Grodno region.

EDITORIAL BOARD

Kochurko V. I. (*editor-in-chief*), DSc in Agriculture, Professor, Academician of the Belarusian Academy of Engineering, Academician of the International Academy of Technical Education, academician of the International Academy of Pedagogical Education, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Honored Worker of Education of the Republic of Belarus, Professor of Department of Technical Support of Agricultural Production Processes and Agronomic Sciences (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus).

Klimuk V. V. (*deputy editor-in-chief*), PhD in Economics, Associate Professor, first vice-rector (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus).

Klimuk V. V. (*the series editor-in-chief*), PhD in Economics, Associate Professor, first vice-rector (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus); **Prudnikova A. N.** (*executive secretary of the series*) (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus).

Greben T. M. (*ed. of texts in English*) (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus).

Andryashka M. V. (*responsible for the area "Law"*), PhD in Law, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus);

Ermakovich L. I. (*responsible for the area "Historical Sciences and Archaeology"*), PhD in History, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus); **Lizakova R. A.** (*responsible for the area "Economics"*), PhD in Economics, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus).

Bezuglaya V. A., PhD in Economics, Associate Professor (Private educational institution "BIP — university of law and social-information technologies", Minsk, the Republic of Belarus);

Bykov A. A., Doctor of Economic Sciences, Professor (Belorussian State Economic University, Minsk, the Republic of Belarus); **Vasilevich G. A.**, Doctor of Legal Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Belarus, Honored Lawyer of the Republic of Belarus (Belarusian State University, Minsk, the Republic of Belarus);

Vishnevskiy A. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Honored Worker of Education of the Republic of Belarus (Private educational institution "BIP — University of law and social-information technologies", Minsk, the Republic of Belarus); **Gurskiy V. L.**, Doctor of Economics, Associate Professor (State scientific institution "The Institute of Economics of the National Academy of Sciences of Belarus", Minsk, the Republic of Belarus);

Zhitkevich G. Ya., PhD in Economics, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus); **Zaharchenko L. A.**, PhD in Economics, Associate Professor (Educational institution "Brest State Technical University", Brest, the Republic of Belarus);

Krivut V. I., Doctor of Historical Sciences, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus); **Kolyadko I. N.**, PhD in Law, Professor (Belarusian State University, Minsk, the Republic of Belarus);

Kugan S. F., PhD in Economics, Associate Professor (Educational institution "Brest State Technical University", Brest, the Republic of Belarus); **Labeyko O. A.**, PhD in Economics, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus); **Litvinskiy A. V.**, PhD in History (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus);

Losev V. V., PhD in Law, Associate Professor (Belorussian State Economic University, Minsk, the Republic of Belarus); **Luchenok A. I.**, Doctor of Economic Sciences, Professor (State scientific institution "The Institute of Economics of the National Academy of Sciences of Belarus", Minsk, the Republic of Belarus);

Lyudvikevich V. N., PhD in Law, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus); **Mankevich I. P.**, PhD in Law, Associate Professor (Belorussian State Economic University, Minsk, the Republic of Belarus); **Medvedeva G. B.**, PhD in Economics, Associate Professor (Educational institution "Brest State Technical University", Brest, the Republic of Belarus);

Nechuhrin A. N., Doctor of Historical Sciences, Professor (Educational institution "Yanka Kupala State University of Grodno", Grodno, the Republic of Belarus); **Omelyanyuk A. M.**, PhD in

Economics, Associate Professor (Educational institution "Brest State Technical University", Brest, the Republic of Belarus); **Poznyakevich V. N.**, PhD in Economics, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus); **Posohina G. I.**, PhD in History, Associate Professor (Educational institution "Brest State A.S. Pushkin University", Brest, the Republic of Belarus); **Ryabova K. I.**, PhD in Economics, Associate Professor (Educational institution "Baranovichi State University", Baranovichi, the Republic of Belarus); **Solodovnikov S. Yu.**, Doctor of Economic Sciences, Professor (Educational institution "Belarusian National Technical University", Minsk, the Republic of Belarus); **Taranova T. S.**, Doctor of Legal Sciences, Professor (Belorussian State Economic University, Minsk, the Republic of Belarus); **Funk Ya. I.**, Doctor of Legal Sciences, Professor (Belarusian State University, Minsk, the Republic of Belarus); **Shabanov V. B.**, Doctor of Legal Sciences, Professor (Belarusian State University, Minsk, the Republic of Belarus); **Shevlyukov A. P.**, Doctor of Economic Sciences, Professor (Educational institution "The Belarusian Trade and Economics University of Consumer Cooperation", Gomel, the Republic of Belarus); **Yakovchik N. S.**, Doctor of Economic Sciences, Doctor of Agricultural Sciences, Professor, Honored Worker of Agriculture of the Republic of Belarus (Professional Development and Retraining Institute of Agribusiness Specialists of Educational institution "Belarusian State Agrarian Technical University", Minsk, the Republic of Belarus).

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD

Andreeva O. V., PhD in Economics, Associate Professor (the Center for Strategic Studies of Socio-Economic Development of the South of Russia RSUE, Rostov-on-don, Russian Federation); **Astratova G. V.**, Doctor of Economic Sciences, PhD in Technical Sciences, Professor, Honored Worker of High Professional Education of Russian Federation (Ural Federal University named after the first President of Russia B.N. Yeltsin, Yekaterinburg, Russian Federation); **Belyanskaya O. V.**, PhD in Law, Associate Professor (the Institute of Law and National Security of Derzhavin Tambov State University, Tambov, Russian Federation); **Biglova G. F.**, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor (the Institute of Socio-Economic Studies of the Federal State Budgetary Institution of Science "Ufa Federal Research Center of the Russian Academy of Sciences", Ufa, Bashkortostan, Russian Federation); **Gorbatova M. A.**, PhD in Law, Associate Professor (Saint Petersburg Institute (Branch) of Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education "All-Russian State University (RLA of the Ministry of Justice of Russia", Saint Petersburg, Russian Federation); **Zakirova E. R.**, PhD in Economics, Associate Professor (the Institute of Continuing Education of the Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education "Ural State Economic University", Yekaterinburg, Russian Federation); **Zvirbule A.**, Doctor of Economic Sciences, Professor (Latvia University of Agriculture, Jelgava, Republic of Latvia); **Kasich A. A.**, Doctor of Economic Sciences, Professor (Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, Ukraine); **Kuznetsova Yu. A.**, PhD in Economics (the Branch of the Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Education "T. F. Gorbachev Kuzbass State Technical University in Novokuznetsk", Novokuznetsk, Russian Federation); **Momot T. V.**, Doctor of Economic Sciences, Professor (A.N. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine); **Odintsova T. M.**, PhD in Economics, Associate Professor (Institute for Finance, Economics and Management of the Federal State Autonomous Educational Institution of Higher Education "Sevastopol State University", Sevastopol, Russian Federation); **Ostroglyad A. V.**, PhD in Law, Associate Professor (Higher Educational Institution "King Danila University", Ivano-Frankivsk, Ukraine); **Terziev V. K.**, D.Sc. (Economics), D.Sc. (National Security), D.Sc. (Social Activities), Professor (Military Academy "G. S. Rakovski", the University of Ruse "Angel Kanchev", Rousse, Bulgaria); **Shalaev V. P.**, Doctor of Philosophical Sciences, Professor (the Federal State Budgetary Educational Institution of Higher Professional Education "Volga State University of Technology", Yoshkar-Ola, the Mari El Republic, Russian Federation); **Sharkova A. V.**, Doctor of Economic Sciences, Professor (the Federal State Educational Budgetary Institution of Higher Education "Financial University under the Government of the Russian Federation", Moscow, Russian Federation).

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ И АРХЕОЛОГИЯ

HISTORICAL SCIENCES AND ARCHAEOLOGY

- Булатая В. Ю.** Адлюстраванне і ацэнка падзей адраджэння царкоўнай уніі ў матэрыялах газеты “Крыніца” (“Białoruskaja Krynica”) у міжваенны перыяд **6**
- Булатаја V.** Reflection and evaluation of the events of the revival of the church union in the materials of the newspaper “Krynica” (“Białoruskaja Krynica”) in the interwar period
- Елизаров С. А.** Председатели местных исполкомов БССР 1953—1964 годов: основные тенденции, качественный и количественный состав **11**
- Elizarov S. A.** Chairmen of local executive committees of the BSSR 1953—1964: main trends, qualitative and quantitative composition
- Ермаковіч Л. І.** Праваслаўныя брацтвы на Беларусі **18**
- Ermakovich L. I.** Orthodox brotherhoods in Belarus
- Посохина Г. И.** Новые направления в идеологии коммунистической партии Китая в эпоху проведения политики реформ и открытости **26**
- Posokhina G. I.** New directions in the ideology of the communist party of China during the period of the reform and opening-up policy
- Смірноў С. М.** Рэлігійная палітыка Аляксандра Севера: традыцыя і сінкрэтызм **33**
- Smirnou S. M.** Religious politics of Alexander Severus: tradition and syncretism
- Стукачева Ю. Ю.** Методологічныя змяненні ў амерыканскай гістарычнай навуцы ў 1970—1980-х гадах **38**
- Stukacheva Y. Y.** Methodological changes in american historical science in the 1970—1980s

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

ECONOMICS

- Гуторова Е. В.** Территориальная мобильность рабочей силы: сущность, классификация, особенности в Республике Беларусь **44**
- Gutorova A. V.** Territorial mobility of the labor force: essence, classification, features in the Republic of Belarus
- Климук В. В.** Оценка эффективности развития инновационной инфраструктуры Республики Беларусь в векторе наукоемкой экономики **54**
- Klimuk V. V.** Assessment of the effectiveness of the development of innovation infrastructure of the Republic of Belarus in the vector of knowledge-intensive economy
- Лабейко О. А., Скидан К. Н.** Теоретико-методические аспекты государственного регулирования рынка труда **62**
- Labeyko O. A., Skidan K. N.** Theoretical and methodological aspects of state regulation of the labor market

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

LAW

- Василевич Г. А.** Развитие конституционно-правового статуса человека и гражданина в контексте изменений и дополнений Конституции по итогам референдума 2022 года **67**
- Vasilevich G. A.** The development of the constitutional and legal status of a person and a citizen in the context of amendments and additions to the Constitution following the results of the 2022 referendum
- Людвикевиц О. Н.** Внештатное сотрудничество в контексте реализации концепции юридического образования **72**
- Lyudvikevich V. N.** Non-staff cooperation in the context of realization the concept of the legal education
- Чмыга О. В.** Право на запрос, предложения и замечания, обращение депутата местного Совета как значимый инструмент местной коллегиальной представительной демократии **77**
- Chmyga O. V.** Right to request, suggestions and comments, appeal of local Council deputy as a significant instrument of local collegiate representative democracy
- Шуленкова И. В., Ворошкевич С. А.** Уголовно-правовая характеристика контрабанды как опасного таможенного преступления **83**
- Shulenkova I. V., Voroshkevich S. A.** Criminal and legal characteristics of smuggling as a dangerous customs crime

УДК 94(37)

С. М. СмірноўБеларускі дзяржаўны ўніверсітэт, вул. Мендзялеева, 36, 220037 Мінск,
Рэспубліка Беларусь, +375 (44) 599 43 35, viales89@gmail.com**РЭЛІГІЙНАЯ ПАЛІТЫКА АЛЯКСАНДРА СЕВЕРА: ТРАДЫЦЫЯ І СІНКРЭТЫЗМ**

Дадзены артыкул прысвечаны аналізу асноўных асаблівасцей рэлігійнай палітыкі рымскага імператара Аляксандра Севера на аснове звестак рымскіх гісторыкаў, эпіграфікі і нумізматыкі. Разглядаюцца праявы рэлігійнага традыцыяналізму і сінкрэтызму ў палітычнай і рэлігійнай прапагандзе Аляксандра Севера. Актуальнасць дадзенага даследавання заключаецца ў высвятленні гістарычнай карціны развіцця духоўнай культуры рымскай цывілізацыі, якая дагэтуль з'яўляецца асновай культуры сучаснага свету. Рэлігійная палітыка Аляксандра Севера адначасова падтрымлівала традыцыі рымскай рэлігіі і цярпіма ставілася да сінкрэтычных тэндэнцый у рэлігійным жыцці насельніцтва Рымскай імперыі.

Ключавыя словы: рэлігійная палітыка; сінкрэтызм; традыцыяналізм; рымская рэлігія; Рымская імперыя.
Бібліягр.: 23 назвы.

S. M. Smirnov Belarussian State University, 36 Mendeleeva Str., 220037 Minsk, the Republic of Belarus,
+ 375 (44) 599 43 35, viales89@gmail.com**RELIGIOUS POLITICS OF ALEXANDER SEVERUS: TRADITION AND SYNCRETISM**

This article is devoted to the analysis of the main features of the religious policy of Alexander Severus and is based on the evidence of Roman historians, numismatics and epigraphy. The article deals with the manifestations of syncretism and traditionalism in the political and religious propaganda of Alexander Severus. The relevance of this research is in clarifying the historical picture of the development of the spiritual culture of the Roman civilization, which is the basis of modern culture. The religious policy of Alexander Severus simultaneously supported the traditions of the Roman religion and was tolerant to syncretic tendencies in the religious life of the population of the Roman Empire.

Key words: religious politics; syncretism; traditionalism; roman religion; the Roman Empire.
Ref.: 23 titles.

Уводзіны. У гістарыяграфіі рэлігійная палітыка рымскага імператара Аляксандра Севера вызначаецца як рэакцыя на рэлігійныя мерапрыемствы імператара Элагабала. Гісторыкі падкрэсліваюць, што асноўнай асаблівасцю рэлігійнай палітыкі Аляксандра Севера была падтрымка традыцыйнай рымскай рэлігіі [1, с. 384—385; 2, с. 93—94]. На думку А. М. Штаерман, Аляксандр Север імкнуўся падтрымаць культ найлепшых рымскіх імператараў, што адпавядала ідэалагічным сімпатыям рымскай палітычнай эліты [2, с. 93]. Сярод заходніх даследчыкаў пануе думка, што перыяд кіравання Аляксандра Севера з'яўляўся эпохай рэлігійнай цярпімасці і сінкрэтызму [3, с. 448—449, 451—470].

Аналіз рэлігійнай палітыкі Аляксандра Севера ўскладняецца праблемай аўтэнтычнасці слоў з біяграфіі імператара ў Гісторыі Аўгустаў (Scriptores Historiae Augustae, або SHA) пра яго асабісты ларарый. Аўтэнтычнасць дадзеных звестак адмаўляе нямецкі даследчык Ё. Штраўб, які лічыць зборнік біяграфій рымскіх імператараў палемічным творам эпохі імператара Феадосія. Гэты твор, на думку Ё. Штраўба, прадстаўляе язычніцкі погляд на гісторыю Старажытнага Рыму [4]. На думку польскага гісторыка Р. Сускага, біяграфія Аляксандра Севера з'яўляецца самай недакладнай біяграфіяй з Гісторыі Аўгустаў. Р. Сускі прызнае рэлігійную цярпімасць у палітыцы апошняга прадстаўніка дынастыі Севераў, але ставіць пад сумнеў звесткі Гісторыі Аўгустаў аб асабістым ларарый рымскага імператара. Асноўная лінія рэлігійнай палітыкі Аляксандра Севера заключалася ў шырокай падтрымцы традыцый рымскай рэлігіі [5, с. 272—289].

Матэрыялы і метады даследавання. Дадзеная праца прысвечана аналізу рэлігійнай палітыкі Аляксандра Севера на аснове звестак рымскіх гісторыкаў, нумізматычнага і эпиграфічнага матэрыялу. Пры аналізе дадзеных звестак можна выявіць асноўную мадэль узаемадзеяння рэлігійнага традыцыяналізму і сінкрэтызму ў рэлігійнай палітыцы рымскага імператара.

Рэлігійны сінкрэтызм у дадзенай працы разглядаецца як працэс і вынік узаемадзеяння розных рэлігійных традыцый на прасторах Рымскай імперыі [6, с. 83—96]. Значную ролю ў духоўным жыцці імперыі займала рымская рэлігійная традыцыя. На думку Дж. Шайда, рымская рэлігія была адкрытай да ўплыву вераванняў іншых народаў Рымскай імперыі, але захоўвала сваю тоеснасць і валодала гнуткім рытуальным стандартам [7, с. 32—33].

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне. Сведчанні рымскіх гісторыкаў паказваюць, што рэлігійная палітыка Аляксандра Севера істотна адрознівалася ад палітыкі імператара Элагабала. Новы імператар і яго родзічы імкнуліся ліквідаваць негатыўныя наступствы рэлігійнай рэформы папярэдняга імператара (Dio Cass. LXXX, 1—3; SHA Alex. Sev. XV. 1) [8, с. 363—364; 9, с. 162]. Аляксандр Север адправіў назад свяшчэнны камень салярнага бога ў сірыйскую Эмесу, вярнуў статуі рымскіх багоў, якія былі ў храме салярнага бога, на свае былыя месцы (Dio Cass. LXXIX, 21. 3; Herodian VI, 1. 1—3) [8, с. 363; 10, с. 213]. На падставе дадзеных звестак можна казаць аб палітыцы рэлігійнай рэстаўрацыі, якую праводзіў Аляксандр Север [11]. Імператар аднаўляў прэстыж традыцыі рымскай рэлігіі, супрацьпастаўляў сябе папярэдняму імператару, які здзейсніў радыкальную рэформу рымскай рэлігіі. Рэформа імператара Элагабала заключалася ва ўзвышэнні ролі эмескага бога, які станавіўся новым вярхоўным богам Рымскай імперыі. Гэтая рэформа атрымала негатыўную ацэнку з боку рымскіх гісторыкаў, якія прадстаўлялі пазіцыю рымскай палітычнай эліты.

Палітыка рэлігійнай рэстаўрацыі Аляксандра Севера пацвярджаецца звесткамі нумізматычнага матэрыялу. Выявы свяшчэннага каменя эмескага салярнага бога знікаюць з рымскіх манет. На манетах Аляксандра Севера прысутнічаюць выявы традыцыйных рымскіх багоў. Рымскі імператар надаваў значную ўвагу шанаванню вярхоўнага бога рымскага пантэону Юпітэру Капіталійскаму, які згубіў статус вярхоўнага бога падчас правядзення рэлігійнай рэформы Элагабала. Рымскі Юпітэр атрымлівае на манетах Аляксандра Севера традыцыйны найменні: Conservator Aug., Propugnator, Ultor, Stator (RIC IV. II. Severus Alexander № 4, 18, 34, 140, 142, 201, 202) [12]. Выявы вярхоўнага бога Старажытнага Рыму сведчаць, што Юпітэр выступаў як асабісты апякун імператара і ўсёй імперыі. Звяртаюць увагу манеты з легендай Iovi Ultor (RIC IV. II. Severus Alexander № 203, 560, 561) [12; 13, с. 7—8]. Эпітэт Ultor (Помснік) з'яўляецца незвычайным для Юпітэра, бо на чаканцы рымскіх імператараў з такім эпітэтам часцей выступаў рымскі бог вайны Марс [11]. На медальёне Аляксандра Севера прысутнічае выява храма ў гонар Iovi Ultor, які падобны на храм эмескага салярнага бога на манетах імператара Элагабала [11; 12, с. 8]. Сярод еўрапейскіх даследчыкаў існуе меркаванне, што Аляксандр Север пасвяціў храм Элагабала ў храм Iovi Ultor, каб прадэманстраваць сваю прыхільнасць традыцыям рымскай рэлігіі [14]. Такім крокам рымскі імператар імкнуўся заручыцца падтрымкай рымскай палітычнай эліты, а таксама рашуча парваць з рэлігійнай рэформай Элагабала. Новы эпітэт Юпітэра сведчыць, што Аляксандр помсціць свайму папярэдніку за парушэнне рэлігійных традыцый Рыма [11; 14]. Рэлігійная рэформа і асоба імператара Элагабала падвяргаліся damnatio memoriae (праклён памяці). Хаця культ эмескага бога не быў забароненым, але губляў сваё афіцыйнае месца, якое атрымаў падчас рэлігійнай рэформы папярэдняга імператара [7, с. 104—105].

Аляксандр Север у сваёй палітычнай і рэлігійнай прапагандзе падкрэсліваў значную ролю рымскага бога Марса ў жыцці імперыі. На манетах гэтага імператара Марс выступае з эпітэтамі «Помснік» (Ultor), «Пераможца» (Victor), «Абаронца» (Propugnator), «Носьбіт Міру» (Pacifero) (RIC IV. II. Severus Alexander № 6, 21, 157—162, 207) [18]. Выкарыстанне Марса ў прапагандзе Аляксандра Севера сведчыць аб пошуках паразумення з вайскавай элітай Рымскай імперыі. Рымскі бог Марс выступае як абаронца дабрабыту і мірнага жыцця на манетах рымска-

га імператара. Імператар спадзяваўся на падтрымку Марса, калі ў 231 годзе н. э. адпраўляўся ў паход супраць дзяржавы Сасанідаў. Знешнія пагрозы імперыі штурхалі выкарыстоўваць вобраз Марса ў чаканцы, каб прадэманстраваць насельніцтву абараназдольнасць Рымскай імперыі.

Аляксандр Север выкарыстоўваў у сваёй рэлігійнай палітыцы рымскую багіню Венеру. На манетах багіня атрымлівае эпітэты *Victrix* (Пераможца) і *Caelestis* (Нябесная) (RIC IV. II. Severus Alexander № 308, 309). Апошні эпітэт рымскай багіні можа набліжаць яе да пунічнай багіні Таніт, або Ураніі, культ якой быў далучаны да рэлігійнай рэформы імператара Элагабала [15]. Культ сінкрэтычнай багіні не пацярпеў ад рэлігійнай рэстаўрацыі Аляксандра Севера. Выявы традыцыйных рымскіх багін прысутнічаюць на манетах, якія прысвечаны Юліі Мамеі — маці рымскага імператара Аляксандра Севера. На гэтых манетах вылучаюцца выявы багіні Венеры з легендамі *Venus Felici*, *Venus Felix*, багіні Юноны з легендай *Iuno Conservatrix*, а таксама выявы багін Весты, Фартуны, Вікторыі (RIC IV. II. Severus Alexander № 340—342, 350—358, 360—364, 365) [12]. Сам імператар дэманстраваў прыхільнасць да традыцыйных рымскіх багін, якія сімвалізавалі рымскія цноты — Набожнасць, Мужнасць, Надзея, Спакой, Паспех (RIC IV. II. Severus Alexander № 9, 13, 51, 77, 95, 137, 149, 167, 170, 181) [12]. Салярны бог *Sol* застаецца на манетах гэтага імператара, але захоўвае традыцыйнае рымскае аблічча (RIC IV. II. Severus Alexander № 8, 76, 102, 106, 109—119) [12].

Правінцыяльная чаканка ў Рымскай імперыі адлюстроўвае мясцовую рэлігійную сітуацыю і ўзаемадзеянне рэлігійнай палітыкі рымскага цэнтра і правінцыяльных эліт [16]. На шматлікіх манетах, якія паходзяць з усходніх правінцый Рымскай імперыі, можна заўважыць выявы мясцовых багоў і багоў грэка-рымскага пантэону. На чаканцы рымскай правінцыі Віфініі прысутнічаюць выявы багоў Дэметры, Пасейдона, Цюхе, Асклепія, Зеўса і Апалона. Гэтыя правінцыяльныя манеты сведчаць аб значнай папулярнасці грэчаскіх багоў у гэтым рэгіёне (RPC VI Severus Alexander № 3025, 3029, 3033, 3156, 3157, 3161, 3162) [16]. Выявы Серапіса і Ісіды больш характэрны для егіпецкай чаканкі (RPC VI Severus Alexander № 10401, 10508, 10617, 10646) [16]. Таксама на егіпецкіх манетах прысутнічаюць выявы Геліяса і Селены, але іканаграфія сонечнага бога Геліяса адпавядае традыцыйным выявам *Sol Invictus* на агульнаімперскіх манетах (RPC VI Severus Alexander № 10453, 10524, 10563) [16]. Але правінцыяльная чаканка амаль не разглядаецца ў аналізе рэлігійнай сітуацыі ў Рымскай імперыі даследчыкамі гісторыі антычнай рэлігіі.

Пазітыўная рэакцыя эліты, рымскага войска і насельніцтва на прыхільнасць Аляксандра Севера да традыцыйных багоў рымскага пантэону заўважна ў эпіграфічным матэрыяле. Надпіс з лагернага свяцілішча ў рымскай Германіі прысвечаны ў гонар Юпітэра, Марса, Вікторыі, імператара Аляксандра і яго маці Юліі Мамеі (CIL XIII, 8017) [17]. Згодна са сведчаннямі надпісу з верхняй Паноніі, Луцый Антоній Сабініян аднавіў разбураны храм Юпітэру, Юноне, Мінерве, Нептуну, Ліберу і іншым багам падчас кіравання імператара Аляксандра (CIL III, 11079) [17]. Жыхары панонскага Аквінка паставілі алтар у гонар Юпітэра Тэўтана, які з'яўляўся сінкрэтычным кельцка-рымскім богам, і Юноны за дабрабыт і здароўе імператара (CIL III, 10481) [17]. Салдаты II Дапаможнага легіёну, які размяшчаўся ў Паноніі, пасвяцілі надпіс у гонар Маці Зямлі (CIL III, 10469) [17]. Таксама сустракаюцца надпісы за здароўе і дабрабыт імператара ў гонар Кібелы (CIL VIII, 19981; CIL XIV, 4303), Дыяны (CIL III, 10304; CIL III, 13722), мясцовага бога Азіза (AE 1910, 142), Лібера і геніі мясцін (CIL XIII, 8205) [17]. У Сармізегетузе быў пастаўлены алтар Малакбелу, Яргіболу і пальмірскім багам (CIL III, 7955; AE 2011, 1084) [17]. Жыхары Рымскай імперыі імкнуліся падкрэсліць сваю лаяльнасць традыцыйнаму рымскаму пантэону, але адначасова шанавалі мясцовых багоў і багоў усходніх культураў. Гэта сведчыць пра суіснаванне рэлігійнага сінкрэтызму і традыцыяналізму ў духоўнай культуры Рымскай імперыі.

Такім чынам, звесткі нумізматыкі і эпіграфікі дэманструюць вернасць імператара рымскім рэлігійным традыцыям. Апошні прадстаўнік дынастыі Севераў не праяўляў публічную прыхільнасць да замежных культураў. Прычына гэтага заключаецца ў тым, што імператар

абапіраўся на падтрымку прадстаўнікоў рымскай палітычнай эліты, якія асуджалі рэлігійную палітыку папярэдняга імператара. Сведчанні рымскіх гісторыкаў дазваляюць заўважыць сінкрэтычную лінію ў палітыцы гэтага імператара. Аляксандр Север ставіў статуі абагаўлёных імператараў, а ў асабістым ларарыі імператара прысутнічалі статуі Апалонія Цянскага, Арфея, Аўраама і Хрыста (SHA Alex. Sev. XXIX, 2) [9, с. 170]. Звычайна даследчыкі не давяраюць сведчанням са зборніка біяграфій рымскіх імператараў [4; 5, с. 257—290]. Гісторыя Аўгустаў разглядаецца як ненадзейная гістарычная крыніца па гісторыі рымскага грамадства II—III стагоддзяў н. э. [5, с. 273]. Польскі даследчык Р. Сускі лічыць, што праявы сінкрэтызму ў рэлігійнай палітыцы Аляксандра Севера мусілі быць заўважны на манетах гэтага імператара [5, с. 275]. Дадзены довад не звяртае ўвагу на сведчанне царкоўнага гісторыка Еўсевія Кесарыйскага аб прыхільнасці Аляксандра Севера і Юліі Мамеі да хрысціян (Euseb. Hist. Eccl. VI, 21. 3) [18, с. 386—387]. Імператар і яго сям'я магчыма былі знаёмы з прадстаўнікамі хрысціянскай інтэлектуальнай эліты Арыгенам і Юліем Афрыканам [3, с. 459—470; 19, с. 110—111]. Не ўлічваецца паходжанне сям'і рымскага імператара з Сірыі, якая з'яўлялася пляцоўкай міжкультурнага і рэлігійнага дыялогу на ўсходзе Рымскай імперыі. Культура рымскай Сірыі фармавалася і развівалася пад уплывам грэка-рымскай, парфянскай і яўрэйскай культур. У памежным горадзе Дура-Еўропас (Сірыя) прысутнічалі сакральныя помнікі мясцовага хрысціянства, арыгінальныя фрэскі з яўрэйскай сінагогі з выявамі біблейскіх сцэн, храм пальмірскіх багоў і мясцовы мітрэум — месца шанавання бога Мітры [20, с. 133—185; 21, с. 1—41]. Родзічы Аляксандра Севера жылі ў асяроддзі, якое было досыць адкрытым да міжкультурнага і рэлігійнага сінтэзу. Разам з гэтым сям'я рымскага імператара шанавала Апалонія Цянскага. Юлія Домна, якая была родзічам Аляксандра Севера і жонкай рымскага імператара Септымія Севера, замовіла біяграфію Апалонія Цянскага ў Флавія Філастрата (Philostr. VA. 1. 3) [22, с. 6]. Імператар Каракала, сын Юліі Домны і Септымія Севера, шанаваў гэтага язычніцкага філосафа (Dio Cass. LXXVII, 18. 4) [8, с. 300]. Італьянскі даследчык К. Мандэла лічыць, што сведчанне аб асабістым ларарыі Аляксандра Севера з'яўляецца праўдападобным, бо адпавядае агульнаму рэлігійнаму і культурнаму клімату пачатку III стагоддзя н. э. [23].

Заклучэнне. Рэлігійная палітыка Аляксандра Севера заключалася ў падтрымцы рэлігійных традыцый рымскай рэлігіі і праяў рэлігійнага сінкрэтызму ў духоўнай культуры Рымскай імперыі. Падтрымка рымскіх традыцый была абумоўлена палітычным кампрамісам паміж сям'ёй імператара і рымскай палітычнай эліты, якая негатыўна адрэагавала на рэлігійную рэформу імператара Элагабала. Лінія на падтрымку праяў рэлігійнага сінкрэтызму ў палітыцы рымскага імператара Аляксандра Севера захоўваецца, але мадэль сінкрэтызму становіцца кансерватыўнай, бо абмяжоўваецца прыватным культурам. Родзічы рымскага імператара ўлічвалі правал рэлігійнай палітыкі Элагабала, якая не адаптавала эмаскі культ да рымскіх традыцый і не атрымала значнай падтрымкі з боку розных сацыяльных колаў насельніцтва імперыі. Сведчанні нумізматычнага матэрыялу яскрава дэманструюць рэстаўрацыйны характар рэлігійнай палітыкі Аляксандра Севера, які аднаўляў рымскую традыцыю і шанаваў вярхоўнага бога імперыі Юпітэра Капіталійскага. Эпіграфічныя дадзеныя дазваляюць судзіць аб падтрымцы рымскім імператарам культу традыцыйных рымскіх багоў, што не замінала шанаванню багоў лакальных і місэрыяльных культураў.

Аляксандр Север і яго сям'я не маглі адмовіцца ад падтрымкі рэлігійнага сінкрэтызму, бо яны паходзілі з рымскай Сірыі, у якой праходзіў сінтэз розных культур і рэлігійных вераванняў. Магчыма, імператар і яго родзічы былі знаёмыя з прадстаўнікамі хрысціянскай інтэлектуальнай эліты і праяўлялі цярымасць і цікавасць да новай рэлігіі. Рэлігійная палітыка Аляксандра Севера заключалася ў кансерватыўным балансе паміж рымскім традыцыяналізмам і рэлігійным сінкрэтызмам у жыцці Рымскай імперыі. Дадзены баланс заключаецца ў дамінаванні рымскіх традыцый над праявамі рэлігійнага сінкрэтызму, які абмяжоўваўся прыватнымі і лакальнымі культурамі.

Спис цытаваных крыніц

1. *Штаерман, Е. М.* Кризис рабовладельческого строя в западных провинциях Римской империи / Е. М. Штаерман. — М. : Изд-во АН СССР, 1957. — 511 с.
2. *Зелинский, Ф. Ф.* История античных религий : в 5 т. / Ф. Ф. Зелинский. — СПб. : Квадриум, 2018. — Т. 5, кн. 2 : Религия Римской империи. — 560 с.
3. *Mazzarino, S.* L'impero Romano : in 2 v. / S. Mazzarino. — Bari : Laterza, 2007. — V. 2. — 534 p.
4. *Straub, J.* Le leggi di Severo Alessandro in materia di usura (AS 26,3) / J. Straub // Atti del Colloquio Patavino sulla Historia Augusta. — Roma : Universita degli studi do Padova, 1963. — P. 5—20.
5. *Suski, R.* Jowisz, Jahwe i Jezus. Religie w Historia Augusta / R. Suski. — Warszawa : Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, 2014. — 496 p.
6. *Pakkanen, P.* Interpreting Early Hellenistic Religion: A Study Based on the Mystery Cult of Demeter and the Cult of Isis / P. Pakkanen. — Helsinki : Finnish Institute at Athens, 1996. — 186 p.
7. *Шайд, Дж.* Религия римлян / Дж. Шайд ; пер. с франц. О. П. Смирновой. — М. : Новое изд-во, 2006. — 280 с.
8. Кассий Дион Коккейан. Римская история. Книги LXIV—LXXX / Кассий Дион Коккейан ; пер. с древнегреч. А. В. Махлаюка. — СПб. : Филфак СПбГУ, 2011. — 456 с.
9. Властелины Рима. Биография римских императоров от Адриана до Диоклетиана / пер с лат. С. П. Кондратьева. — СПб. : Алетейя, 2001. — 384 с.
10. Геродиан. История императорской власти после Марка : в 8 кн. / пер. с древнегреч. А. И. Доватура [и др.]. — СПб. : Алетейя, 1995. — 289 p.
11. *Shäfer, D.* Iuppiter als Schutzgott des Alexander Severus in der Reichsprägung / D. Schäfer // Geldgeschichtliche Nachrichten. — Mai 2019. — Jg. 54. Heft 303. — P. 132—138.
12. The Roman Imperial Coinage (RIC) : in 10 v. / ed. H Mattingly, E. A. Sydenham. — London : Spink&Son, 1936—1994. — Vol. IV, part 2. — P. 1938—240.
13. *Cohen, H.* Description Historique des Monnaies Frappées sous L'Empire Romain communément appelées Médailles Impériales : in 8 vol. / H. Cohen. — Paris : M. Rollin, 1860. — Vol. 4. — 566 p.
14. *Rowan, C.* Becoming Jupiter: Severus Alexander, The Temple of Jupiter Ultor, and Jovian Iconography on Roman Imperial Coinage / C. Rowan // American Journal of Numismatics. — 2009. — Vol. 21. — P. 123—150.
15. *Halsberghe, G. H.* The cult of Sol Invictus / G. H. Halsberge. — Leiden : E. J. Brill, 1972. — 192 p.
16. Roman Provincial Coinage online (RPC) [Electronic resource]. — Mode of access: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>. — Date of access: 28.05.2021.
17. Epigraphik-Datebank [Risorsa elettronico]. — Modalità d'accesso: <http://www.manfredclaus.de/gb/index.html>. — Data d'accesso: 01.05.2021.
18. *Кесарийский, Е.* Церковная история / Е. Кесарийский ; пер. с древнегреч., под ред. И. В. Кривушина. — СПб. : Изд-во Олега Абышко, 2014. — 544 с.
19. *Rinaldi, G.* Pagani e cristiani. La storia di un conflitto (secoli I—IV) / G. Rinaldi. — Roma : Carocci editore, 2016. — 488 p.
20. *Ростовцев, М. И.* Караванные города / М. И. Ростовцев. — СПб. : Нестор-История, 2010. — 218 с.
21. *Dirven, L.* The Palmyrenes of Dura-Europos: A Study of Religious Interaction in Roman Syria / L. Dirven. — Leiden : Brill, 1999.
22. *Филострат, Ф.* Жизнь Аполлония Тианского / Ф. Филострат ; пер. с древнегреч., под ред. М. Л. Гаспарова. — М. : Наука, 1985. — 330 с.
23. *Mondello, C.* Sui Lares di Severo Alessandro (HA Alex. Sev. 29, 2; 31, 4—5): fra conservazione e trasformazione / C. Mondello // Hormos. Ricerca di Storia Antica. — 2017. — № 9. — P. 189—229.

Паступіў у рэдакцыю 24.01.2022.